

Jolanta Kopka*

WYBÓR ZAWODU W OPINIACH NAUCZYCIELI

Uwagi wstępne

Współcześnie daje się zauważyć wzrastające zainteresowanie sprawami oświaty, strukturą systemów oświatowych i poszczególnymi ich elementami. Doceniając rolę wszystkich tych elementów, coraz częściej pisze się i mówi o tym, że o ostatecznych efektach pracy szkoły, wykorzystaniu istniejących warunków, realizacji założonych celów, decyduje przede wszystkim nauczyciel. Uzasadnia to T. Tomaszewski pisząc: "[...]ponieważ mamy do czynienia z systemem, przeto każdy z elementów spełnia w nim swoją funkcję specyficzną, ale działanie każdego zależy od działania pozostałych i ze swej strony wywiera na nie swój wpływ. Elementem wyróżnionym tego systemu jest nauczyciel, centralne ogniwo systemu, od którego poziomu zależy funkcjonowanie całości, którego błędy mogą zepsuć najlepszy poza tym układ, a którego wysiłek może skompensować braki w każdym innym punkcie systemu"¹. Zainteresowania kategorią społeczno-zawodową nauczycieli uzasadnione są także i tym, że jest ona najliczniejszą częścią inteligencji. Mieszczą się więc one jednocześnie w ramach badań socjologii zawodów, socjologii inteligencji oraz badań dotyczących struktury społecznej.

Poznanie przyczyn i okoliczności wyboru zawodu, istotne dla

* Mgr, starszy asystent w Instytucie Socjologii UŁ.

¹ T. T o m a s z e w s k i, Wkład nauk psychologicznych w doskonalenie systemu oświatowego w XXX-lecie PRL, "Kwartalnik Pedagogiczny" 1975, nr 2, s. 19.

wszystkich kategorii zawodowych, w odniesieniu do nauczycielstwa nabiera szczególnego znaczenia. Nauczyciele wykonują jeden z nielicznych zawodów, którego podjęcie łączone jest niekiedy z "powołaniem", czy posiadaniem "talentu pedagogicznego"². Bez względu jednak na to, czy rzeczywiście "powołanie" jest potrzebne, czy jest pradysepozycją wrodzoną czy nabytą, problematyka uwarunkowań wyboru pracy nauczycielskiej znajduje się w centrum zainteresowań pedagogów, psychologów i socjologów wychowania.

Badania nad przyczynami wyboru zawodu przez nauczycieli prowadzono już w okresie międzywojennym (J. Schwarz, W. Dzierżbička), mimo iż dominującą rolę w tym czasie przypisywano wrodzonym "zdolnościom" i "skłonnościom". Po wojnie zainteresowania motywacją znacznie wzrosły, a badania dostarczały systematycznie informacji na ten temat. Ciągłe zmiany dotyczące systemu szkolnego i pozycji zatrudnionych nauczycieli w zawodzie i społeczeństwie uczyniły koniecznym aktualizowanie i pogłębianie posiadanych już informacji. Realizowane w ostatnich latach w Polsce reforma szkolna założyła duże zmiany jakościowe w kadrze pedagogicznej szkolnictwa. Poznanie motywów podejmowania i wykonywania pracy nauczycielskiej może stać się jednym z czynników tłumaczących mechanizmy funkcjonowania życia społecznego.

Przyczyny i okoliczności wyboru zawodu przez nauczycieli

Materiały dotyczące przyczyn i okoliczności wyboru pracy w szkolnictwie zebrano wśród nauczycieli województwa sieradzkiego³. Ich analiza, zawierająca retrospektywne opinie nauczycieli, pozwoliła na stwierdzenie, że podstawowym motywem rozpoczęcia

² Na przykład: W. D a w i d, O duszy nauczycielstwa, [w:] "Osobowość nauczyciela", pod red. W. O k o n i e, Warszawa 1959; Z. M y s ł a k o w s k i, Co to jest "talent pedagogiczny"?; ibidem; S. S z u m a n, Talent pedagogiczny, ibidem; M. K r e u t z, Osobowość nauczyciela-wychowawcy, ibidem; S. B a l e y, Psychiczne właściwości nauczyciela-wychowawcy, ibidem.

³ Badania przeprowadził zespół z Zakładu Socjologii Ogólnej Instytutu Socjologii UŁ w 1979 r. wśród 505 nauczycieli; sta-

pracy nauczycielskiej dla ponad połowy osób były zainteresowania i zamiłowania zawodowe. Na drugim miejscu, choć wymieniana znacznie rzadziej, znajduje się łatwość zdobycia kwalifikacji i pracy, a potem zachęta, namowa czy tylko aprobata innych osób. Wiele osób pracę nauczycielską podejmowało także ze względu na zafascynowanie wzorem konkretnego nauczyciela lub tradycje rodzinne, a nadto: przez przypadek, w wyniku niedostania się na studia czy niepowodzenia na nich. Stan, w którym tylko nieco ponad połowa nauczycieli twierdzi, że wybierając pracę kierowała się zainteresowaniami, należałoby chyba ocenić jako niezadowolający, bez względu na to, jak sytuacja przedstawia się w innych zawodach i czy czasem, pod wpływem pracy zawodowej, nie ukształtują się zainteresowania zawodowe. Praca w szkole wymaga bowiem dużego zaangażowania nauczającego z uwagi na bezpośredni kontakt z młodzieżą i oddziaływanie na nią. Konieczne staje się zainteresowanie samym charakterem i istotą czynności zawodowych, a nie tylko warunkami wykonywania pracy czy innymi związanymi z nią sytuacjami. Zauważona prawidłowość potwierdza wyniki wcześniej przeprowadzonych badań, przy czym różnice między danymi otrzymanymi przez różnych autorów wskazują na pewne zależności w tym względzie. Większy bowiem procent wskazań na zainteresowania zawodem jest typowy dla badań wcześniejszych i charakteryzuje nauczycieli pochodzących z mniejszych miast czy wsi⁴.

Uwarunkowania wyboru pracy nauczycielskiej nie przedstawiają się jednakowo w odniesieniu do całej zbiorowości. Okazało się, że inaczej motywowały podjęcie przez siebie tej pracy kobiety i

nowiących próbkę reprezentacyjną ogółu nauczycieli tego województwa. Z badanych nauczycieli około 76% było zatrudnionych w szkołach podstawowych, 9% - w szkołach średnich ogólnokształcących, 14% - w szkołach zawodowych i 1% - w innych instytucjach oświatowych.

⁴ Oparto się na badaniach: Z. Bromberka, *Feminizacja zawodu nauczycielskiego*, "Nauczyciel i Wychowanie" 1971, nr 1; J. Kozłowski, *Nauczyciel a zawód*, Warszawa 1966; T. Malinowski, *Nauczyciel i społeczeństwo*, Warszawa 1968; B. Sadaja, *Společné problémy zawodu nauczyciela*, Warszawa 1967; J. Woskowski, *Socjologiczne problemy zawodu nauczycieli szkół podstawowych na Opolszczyźnie*, Opole 1964; tegoż, *Nauczyciele zasadniczych szkół zawodowych*, Warszawa 1977 oraz S. Żurawieński, *Kandydaci do zawodu nauczycielskiego*, [rps - badania z 1948 r.]

inaczej mężczyźni. Zainteresowania zawodem, zafascynowanie konkretnym nauczycielem znacznie częściej podkreślały kobiety, mężczyźni natomiast wskazywali na: niedostanie się na studia, niepowodzenia na nich, łatwość zdobycia kwalifikacji pedagogicznych i pracy w zawodzie, a także przypadek. Nie przeprowadzając dokładnej analizy przyczyn tej sytuacji, warto zwrócić uwagę na najważniejszą z nich - mniejszą obecnie z różnych względów atrakcyjność pracy w szkolnictwie dla mężczyzn, przez co trafiają do niej nie tyle mężczyźni zainteresowani samym charakterem pracy, ile zmuszeni przez warunki życiowe, w tym i przez przypadek. Dają się zaobserwować także inne prawidłowości. O zainteresowaniu pracą pedagogiczną częściej mówili nauczyciele zatrudnieni w szkołach podstawowych i młodszy wiekiem, o krótszym ogólnym i pedagogicznym stażu pracy. Młodzi częściej także podawali jako przyczynę nieprzyjęcie na studia czy niepowodzenia na nich, czterokrotnie zaś rzadziej wpływ osób trzecich na decyzje wyboru zawodu. Nauczyciele starsi częściej twierdzili, że kierowali się łatwością w dostępie do szkół pedagogicznych czy w zdobyciu pracy. Powód ten był także najczęściej wymieniany przez nauczycieli, którzy ukończyli studia, a więc w większości pracujących w szkołach ponadpodstawowych. Domyślać się należy, że są to absolwenci kierunków pedagogicznych bądź kierunków, po ukończeniu których możliwości zatrudnienia są ograniczone.

Wymieniane przez nauczycieli powody współgrają z innymi cechami społeczno-demograficznymi. W tej sytuacji możemy założyć, że zmiany strukturalne pociągną za sobą zmiany w motywacji. Badania polskie i zagraniczne potwierdzają fakt, że mimo iż do zawodu nauczycielskiego przychodzi się z różnych przyczyn, zmieniają się one i ujednolicają w trakcie pełnienia ról zawodowych.

Na rodzaje wymienianych motywów miały także wpływ okoliczności, w jakich podejmowano decyzję o pracy w szkolnictwie. Znamienne rzeczą jest fakt, że na ogół osoby, które podejmowały decyzję o pracy w zawodzie nauczycielskim, podejmowały ją stosunkowo wcześniej: ponad połowa z nich zdecydowała się na tę drogę zawodową w szkole podstawowej lub po jej ukończeniu, a 1/3 w szkole średniej lub po jej ukończeniu. Kobiety podejmowały decyzję o wyborze pracy nauczycielskiej wcześniej niż mężczyźni. Spośród osób, które uprzednio pracowały w innych zawodach, większość przeszła do szkolnictwa w okresie od roku do pięciu lat

pracy nianauczycielskiej. Daje się także zauważyć pewne zróżnicowanie w czasokresie podejmowania decyzji w zależności od miejsca zamieszkania nauczycieli. Młodzież wychowana i mieszkająca na wsi znacznie wcześniej decydowała się na pracę w szkole, niż zamieszkała w miastach. Z kolei osoby z miast w wyższym procencie podjęły decyzje o pracy w szkolnictwie po studiach. Wcześniej także decyzje podejmowali nauczyciele o dłuższym ogólnym i pedagogicznym stażu pracy, nauczyciele szkół podstawowych, znacznie rzadziej nauczyciele o krótszym stażu i pracujący w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych. Wybór zawodu po studiach występuje przede wszystkim u osób zatrudnionych w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych.

Wczesne podejmowanie decyzji dotyczącej wyboru zawodu, uwarunkowane być może istniejącym systemem szkolnym (dawniej licea pedagogiczne po szkole podstawowej), nie jest w zasadzie rzeczą korzystną z punktu widzenia interesów jednostki i społeczeństwa. Bardzo często młodzi ludzie nie są jeszcze w stanie podjąć tej zobowiązującej i odpowiedzialnej decyzji, często nie mają wykrystalizowanych zainteresowań, a istniejące już zainteresowania mogą jeszcze ulec zmianom. Oczywiście można mieć do czynienia z występującymi wcześniej i trwale uzdolnieniami, najczęściej jednak w tych przypadkach autentyczne zainteresowania tworzy i rozwija szkoła pedagogiczna. Wczesne decyzje zawodowe mogą także być podejmowane pod wpływem osób trzecich. W grupie nauczycieli wpływ ten zaznaczył się w stosunku do 1/3 informatorów, przy czym był to w równym stopniu wpływ rodziców, jak i innych osób. Większą samodzielność przy podejmowaniu decyzji wykazywali nauczyciele młodszy i, co na ogół się z tym wiąże, o krótszym stażu pracy. Podobne dane zostały zebrane w odniesieniu do nauczycieli dawnego województwa szczecińskiego. Także i w tym przypadku wpływ innych osób na wybór przez młodych ludzi pracy w szkolnictwie zaznaczył się (według opinii samych nauczycieli) w odniesieniu do 1/3 ogółu, przy czym bardziej samodzielne okazały się kobiety⁵.

Rodzice badanych ich decyzje w zdecydowanej większości akceptowali (nie akceptowali w odniesieniu do kilku procent osób).

⁵ S a d a j, op. cit.

Akceptacje częściej dotyczyły wyboru zawodu przez dziewczęta niż chłopców. Wiąże się to prawdopodobnie z utrzymującą się w ogólnym mniemaniu atrakcyjnością pracy nauczycielskiej dla kobiet, ze względu na charakter pracy, warunki, w których ona przebiega, i tradycję pracy kobiet w tym zawodzie.

Elementami charakterystycznymi dla wyboru zawodu przez nauczycieli są więc w sumie: po pierwsze - dominacja zainteresowań, łatwość w kształceniu się i uzyskaniu pracy nauczycielskiej, wpływ osób trzecich na decyzję podjęcia pracy w szkolnictwie; po drugie - wczesne na ogół podejmowanie decyzji o wykonywaniu tej pracy (w połowie - w dzieciństwie, w szkole podstawowej, a 1/3 - w szkole średniej); po trzecie - samodzielność w dokonywaniu wyboru i akceptacje tej decyzji przez rodziców.

Kontynuacja zawodu przez dzieci nauczycieli

W omawianych badaniach próbowano także poznać wybory i aspiracje dzieci nauczycieli. Oczywiście, rozważania te nie mieszczą się już bezpośrednio w ramach badań systemu szkolnego i jego uwarunkowań, niemniej dostarczają informacji na temat przekształceń, jakim ulega opisywana kategoria społeczno-zawodowa, a także jej konkretnych zamierzeń, czy nie spełnionych ambicji. Badając postawy nauczycieli względem ewentualnego kontynuowania pracy nauczycielskiej przez dzieci, można poznać stosunek samych nauczycieli do pracy i zawodu.

Ponad 80% rodzin, to rodziny dzietne, z których około 3/4 ma jedno lub dwoje dzieci. Większość z tych dzieci jest w wieku od 7 do 16 lat, czyli w wieku szkoły podstawowej, kolejno w wieku - od 16 do 25 lat, od 3 do 7 lat, do 3 lat, a najmniej jest już dorosłych, w wieku powyżej 25 lat.

Ze względu na przewagę liczebną dzieci w wieku szkolnym możemy powiedzieć, że dla większości nauczycieli problem wyboru dla nich zawodu jest aktualny, czy to poprzez konieczność wyboru szkoły zawodowej, czy pracy. Część dzieci już dokonała wyboru i uczy się w szkołach zawodowych bądź pracuje. Ponad połowa spośród uczących się dzieci nauczycielskich uczęszcza do szkół podstawowych. Spośród szkół ponadpodstawowych największą popularnością cieszy się liceum ogólnokształcące, dwukrotnie rzadziej wy-

bierane są szkoły średnie zawodowe, a ośmiokrotnie rzadziej niż szkoły średnie ogólnokształcące – zasadnicze szkoły zawodowe. Do szkół wyższych uczęszcza co dziesiąte uczące się dziecko nauczycielskie. Preferowanie średnich szkół ogólnokształcących jest prawdopodobnie związane z planami ukończenia studiów wyższych przez młodzież i zgadza się z modelową karierą szkolną wśród inteligencji polskiej.

Informacjami już w pełni obiektywnymi w odniesieniu do dróg zawodowych dzieci nauczycielskich są dane o zawodach wykonywanych przez dzieci pracujące. Okazało się, że większość z nich podjęła prace umysłowe, pozostając w grupie inteligencji. Najliczniejszą kategorię stanowili inżynierowie i technicy, przy liczebnej przewadze tych drugich, następnie nauczyciele i pracownicy pedagogiczni związani z oświatą i wychowaniem. Równie często występowali pracownicy administracyjno-biurowi i robotnicy wykwalifikowani. Kolejna grupa osób wykonywała zawody inteligenckie wymagające wyższego wykształcenia (bez inżynierów, nauczycieli, prawników i lekarzy), zawody inteligenckie ze średnim wykształceniem lub sprawowała różne funkcje w MO i WP. Żadne z dzieci nauczycieli nie pracowało w charakterze robotnika niewykwalifikowanego. Warto podkreślić jest zaobserwowane zjawisko faktycznego dziedziczenia zawodu przez pracujące już dzieci, spośród których aż 18,2%, czyli prawie co piąta osoba była nauczycielem. Procent dzieci wykonujących zawód rodziców jest w tym przypadku większy niż w innych, pozanauczycielskich zawodach. Przykładowo można podać, że wśród farmaceutów około 7% pochodziło z rodzin farmaceutów, wśród mikrobiologów około 4% z rodzin wykonujących pokrewne zawody, a więc lekarza lub biologa, a pielęgniarki w 1,5% wywodziły się z rodzin pracowników służby zdrowia⁶.

Dziedziczenie zawodu jest w zasadzie pozytywnym zjawiskiem ze względu na lepszą znajomość środowiska nauczycielskiego i je-

⁶ S. Dziecielska-Machnikowska, Farmaceuty w PRL, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966, s. 186-187 oraz t a ż, Mikrobiologowie w Polsce. Analiza socjologiczna wybranych problemów zawodu, [w:] "Postępy Mikrobiologii" 1977, t. 16, z. 2; W. Miejska, Rola zawodowa a rola rodzinna kobiet na przykładzie zawodu pielęgniarskiego [pr. dokt. pod kier. S. Dziecielskiej-Machnikowskiej] Łódź 1977.

go problemów przez młodzież oraz krótszą przez to adaptację. Awans pozycji zawodowej dzieci w grupie nauczycielskiej bardzo często wiąże się z wyższym u nich poziomem osiągniętego wykształcenia, przejściem do szkoły wyższego typu czy szkoły w mieście. Nauczyciele twierdzą, że preferencje zawodowe dzieci opierały się na własnych zainteresowaniach. Znacznie rzadziej uważano, prawdopodobnie w odniesieniu do uczniów średnich szkół ogólnokształcących, że o podjęciu nauki w tym typie szkoły zdecydował brak skonkretyzowanych zainteresowań u dzieci. Wybory uzasadniano także psychofizycznymi możliwościami dzieci, bliskością szkoły, chęcią szybkiego zapewnienia dziecku zawodu i tym, że nie dostało się ono do innej szkoły. Wybór oparty na zainteresowaniach niekoniecznie musi oznaczać wybór samodzielny. Wpływ rodziców, według nich samych, zaznaczył się w odniesieniu do 1/3 wszystkich dzieci. Stwarza to analogiczną sytuację, jak w przypadku wyboru zawodu przez samych nauczycieli. Daje się zauważyć wzrost roli zainteresowań, przy czym trudno jest powiedzieć, w jakiej mierze stanowi to wynik zmian kulturowych, obyczajowych, ekonomicznych i innych w naszym społeczeństwie.

Faktem obiektywnym jest stosunkowo częste kontynuowanie zawodu przez dzieci. Jak wygląda natomiast stosunek samych nauczycieli do podejmowania przez ich dzieci pracy nauczycielskiej? W odpowiedzi na pytanie zawarte są także informacje dotyczące stosunku do pracy w szkolnictwie.

Większość nauczycieli nie chciałaby, aby ich dzieci kontynuowały zawód rodziców. Znamienny jest fakt, że zawód ten jest częściej akceptowany w odniesieniu do dziewcząt, niż do chłopców. Dla dziewcząt aprobuje go 1/3, a dla chłopców już tylko 1/8 rodziców. Wśród nauczycieli nie posiadających dzieci odpowiednie dane wynoszą: 1/2 i 1/10.

Pytani o to, czy uważają zawód nauczycielski za równie odpowiedni dla dziewcząt, jak i chłopców, respondenci odpowiedzieli w zdecydowanej większości twierdząco, co wyraźnie koliduje z wcześniejszymi opiniami. Wśród uważających, że zawód ten nie jest równie odpowiedni dla obu płci, wielokrotnie powtarzają się opinie, że jest on bardziej odpowiedni dla dziewcząt, ponieważ: "kobiety są bardziej cierpliwe, serdeczne, opiekuńcze", "kobietom wypada mniej zarabiać", "kobiety znają psychikę dziecka", "kobiety potrzebują więcej czasu wolnego" itp. Z kolei w wypo-

wiedziach uzasadniających stanowisko, że zawód ten jest bardziej odpowiedni dla chłopców, podkreślano: "mężczyźni mają większy autorytet u młodzieży i umieją utrzymać dyscyplinę", "mężczyźni mają więcej czasu na pracę zawodową" itp.

Nauczyciele na ogół niechętnie akceptują pracę w szkolnictwie synów, chętniej natomiast - córek. Nic też dziwnego, że spośród tych dorosłych dzieci, które kultywują tradycje zawodowe rodziców, większość stanowią kobiety.

Jeżeli postawy rodziców-nauczycieli są charakterystyczne dla innych grup w społeczeństwie, należy spodziewać się dalszego wzrostu feminizacji tego zawodu, co w skali tak dużej, jak to ma miejsce obecnie, nie jest z różnych względów zjawiskiem pożądanym.

Jakie inne zawody wybrałoby w tej sytuacji dla dzieci? Jakie zawody są według nich wysoko cenione? Dla córek najbardziej atrakcyjne wydają się rodzicom (według liczby wyborów) zawody medyczne, następnie zawody techniczne, artystyczne, prawnicze, wszystkie inne wymagające wyższego wykształcenia, wreszcie - zawody pracowników umysłowych o przygotowaniu w zakresie szkoły średniej. Widać więc, że aspiracje zawodowe określa w dużej mierze poziom wymaganego wykształcenia. Dla synów badani wybrali w zdecydowanej większości zawody techniczne - wymagające wyższego wykształcenia, a potem zawody medyczne o takim samym przygotowaniu formalnym, zawody techniczne o przygotowaniu w zakresie szkoły średniej oraz inne zawody inteligentkie i artystyczne z wyższym wykształceniem. Daje się zauważyć, że w stosunku do synów nauczyciele bardziej preferują przygotowanie techniczne niż humanistyczne.

Uwagi końcowe

Zawód nauczycielski już od dawna jest zawodem inteligentnym, którego bazę rekrutacyjną stanowią przede wszystkim chłopcy i robotnicy. Dla nich to zawód ten stanowi drogę awansu społecznego i przejścia do wyższej warstwy społecznej - inteligencji. Fakt ten wiąże się nie tylko z tym, że nauczycielstwo przez swoją dużą liczebność stwarza większe możliwości zatrudnienia, ale także i z tym, że polityka oświatowa nastawiona była i jest na przy-

ciąganie do zawodu osób "z ludu", znających lepiej środowisko i chętniej przez to do niego wracających. Oczywiście, obecnie wraz ze zmianami strukturalnymi naszego społeczeństwa sprawa się komplikuje, nauczycielstwo jednak w dalszym ciągu pozostaje istotnym kanałem ruchliwości społecznej. Warto zaznaczyć, że pochodzenie społeczne kobiet i mężczyzn zatrudnionych w szkolnictwie nieco się różni, charakteryzując się tym, że nauczycielki pochodzą na ogół z "wyższych" warstw społecznych niż nauczyciele.

Bardzo istotnym czynnikiem sprzyjającym wyborowi przez młodzież zawodu nauczycielskiego są: niedługi okres kształcenia i przygotowania do zawodu nauczycielskiego, stosunkowo równomierne rozmieszczona sieć zakładów kształcenia nauczycieli w całym kraju oraz - po wojnie - rozbudowany system stypendialny w szkołach pedagogicznych. Potwierdzają to wypowiedzi nauczycieli o łatwości w dostaniu się do szkół, możliwości szybkiego zdobycia zawodu i otrzymania pracy.

Wykonywany przez nauczycieli zawód nie wydaje się im jednak na tyle atrakcyjny, aby chcieli go przekazać dzieciom. Szczególnie mało atrakcyjny wydaje się im dla chłopców, mimo iż w większości nie widzą przeciwwskazań, aby nie mógł być on przez nich równie dobrze wykonywany.

Bez względu jednak na opinie nauczycieli, ich preferencje zawodowe i oczekiwania względem losów dzieci, faktycznie stosunkowo duży procent dzieci kontynuuje tradycje zawodowe rodziców, przy czym zgodnie z życzeniami rodziców są to w większości kobiety. Związane jest to z pewnością z nie zawsze zamierzonym wpływem wywieranym na dzieci przez rodziców, lepszą znajomością przez nie pracy nauczycielskiej, jej problemów, warunków wykonywania.

Jolanta Kopka

SELECTION OF PROFESSION IN TEACHERS' OPINIONS

The article deals with two problem groups and namely reasons and circumstances accompanying selection of profession by interviewed teachers and their children. To define factors determining selection of profession by teachers themselves there were submitted to analysis motives of selecting the teaching

profession and the stage of school education or professional work at which the decision to take up this profession was made.

From among many circumstance conditioning this problem there was taken into account the influence exerted by other people as well as the attitude of parents of interviewed teachers to the decision of their children concerning undertaking work in the education field.

In order to determine aspirations and professional preferences of teachers' children there were analysed various types of professions performed by grown up children, types of schools attended by young children as well as aspirations and professional plans made by parents in relation to small children.

A special attention was devoted to attitudes of teachers towards continuation of pedagogical work by their children and actually occurring inheritance of this profession.